

Хурметлеу

Жигитлеге баш урууну эмда шүёхлукъну белгиси

КъМР-ни маданият министри **Мухадин Кумахов** бла республиканы миллетлени ишлери эмда жамауат проекле жаны бла министрине орунбасары **Гергьокъланы Джамбулат** Къабарты-Малкъарны келечилерине къууму бла аскер махтаулукъну жерлерине автомобилге бла барыуға къатышхандыла. Ол жолоучулукъ Улуу Ата журт урууну кезиунде 1942 жылны июль айында Ростов областыны Мартыновка районун немисли-фашист аскерлерден къоруулар ююн баргъан сермешледе 115-чи Къабарты-Малкъар атлы дивизия этген жигитликге жораланганды.

Белгилеу

Алагъа бек къыйын эмда жууаплы борчла ышаныладыла

2 августда Россейде Хауа-десант аскерлени кюню белгиленеди. Байрам алыкъа жашды дерчады, ол 2006 жылда РФ-ни Президентини Указына тийишлиликде тохташдырылганды. Болсада байрамны тарыхы уа къайда теренди. Быйыл ВДВ-чыла кеслерине къууанчларын 92-чи кере белгилегендиле.

КъМР-ни десантчылары уа бу кюнде Нальчикде Къоз тереклени бахчасында Афганистанда интернационал борчларын толтургъан жигитлени эсгертмесине къатында жыйыладыла. Бу жол да, кюнню къыздыргъанына къарамай, алагъа ветеранла, власть органланы келечилери, кюч структураланы къулукъчулары, жамауат да жыйылгъан эдиле.

Митингге Афган урууну эм жер-жерли къауғылан ветеранларыны союзуну регион бёлюмюню таматасы – КъМР-ни Парламентини депутаты **Тимур Тхагалегов** ачханды. Ол бу байрамны чеклеринде республикада торлю-торлю жумушла бардырылгъанларын белгилегенди. «Бу эсгертмени къатына жыйылып, кеслерине борчларын бет жарыкълы толтургъан, сынауладан арха турмагъан жигитлерибизни сагъынганбыз төреге айланганды. Ала Ата журтубузу душмандан къоруулагъандыла, кишиликини юлгосон кёргозгендиле, борчларын толтура, жанларын бергендиле. Батырлары арасында десантчыла да асламдыла, ол санда бизни жерлешлерибиз да», - дегенди эмда ала ёсюп келген төлюкеге юлю болгъанларын чертенди.

КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны келечиси **Анзор Георгиев** да сёлешгенди митингге. Ол да десантчыларыни жигитликлерин белгилегенди, алагъа къыйын эм жууаплы ишле ышанылгъанларын айтханды. «Бу байрамны кюру аскерчиле белгилемейдиле, аны халкъ саулай сюеди десем, жангыллыкъ туююлма», - дегенди

ТИКАЛАНЫ Фатима.
Сурат авторнуду.

Мында эки эсгертме таш да орнатылгъандыла. Аладан бири Къабарты-Малкъар Республиканы бла Мартыновка районну араларында шүёхлукъну намысына, экинчиси уа Россейни аскерини торлю-торлю жерледе баргъан аскер къауғылада жоулгъан аскерчилерине хурметлерине салынгандыла. Терекчиликке бла эсгертме ташла уа кеси заманында Къабарты-Малкъардан келтирилген эдиле.

Бу датагъа аталгъан материал 3-чю бетде басмаланады.

Ахшы жумушла

Мектеплени жангыртуу – миллет программаны бир кесеги

«Единая Россия» партияны халкъ программасыны чеклеринде къыралны регионларында школла тынгылы тапландырыладыла, керек болгъан жерледе уа жангырлары ишлетиледиле. РФ-ни Къырал Думасыны депутатлары регионда айкыны чеклеринде программа жашауда къалай бардырылгъанын тинтедиле. Парламентарийле Сочи, Ульяновск эм Курск областында, Дагъыстанда болгъандыла.

«Единую Россию» партияны халкъ программасыны чеклеринде республикада чеклеринде республикада 10 школ ишлетилдикди. Быйылны ахырында аладан ючюсон битдирил, хайырланьырга берирге белгиленеди: Нарккъалада, Прохладныйде эмда Куба элде. Къалгъан школланы 2023 жылны ахырына битдирирге болжалла салынгандыла. Алада уа 4,5 мингден аслам окъуу жер боллукъду.

Жангыртуу жумушлары юслеринден айтханда уа, битуда бирге 29 учреждение тапландырылды. Ол санда инженер ызма, терезеле, эшиклер, полла, мекямланы башлары алышырыкъдыла, ичлери сюртюлюкдю, тийишли оборудование келтирилдикди, тийрелери айбатланьлыккъды.

Басмагъа ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Жоькпау

Шёндюгю мардалагъа келиширча

Кёп болмай КъМР-ни саулыкъ сакълау министри Рустам Калибатов, Нальчикде къан къуйгъан станцияда болуп, жангыртуу ишле къалай баргъанлары бла шагъырейленгенди. Аны юсюнден бизге ведомствону пресс-службасындан билдиргендиле.

Бу учрежденианы мекямы 1967 жылда ишленгенди, андан бери анга тынгылы ремонт этилмегенди. Аны жангы мардалагъа келиширча муратда былтыр республикалы бюджетден аха бёлюнгенди.

Баш врачны борчун толтургъан Ездэнланы Дина министрге, төгерек-башны кёргозюп, тамамлангъан эм этиле тургъан жумушлары юсюнден да билдиргенди. Ол санда эскини орунуна жангы лифт салынганын, терезеле, эшиклер, жылытыуучу система да алышынган

Жарашдырыу

Жашил къудорудан – 62 миллион банка

Къабарты-Малкъарда консервала чыгъаруучу заводла жашил къудоруну жарашдырып бошгъандыла. Республиканы Эл молк министерствосундан билдиргенлерича, быйыл ол 5,5 минг гектарда ёсдорюлген эди. Озгъан жылны кёрюмдосу бла тенглешдиргенде, ол 410 гектаргъа асламыракъ болгъанды. Жашил къудоруну ёсдюрюу бла асламысында аны жарашдырыуучу заводла кеслери кюрешедиле.

Малар

Тапландырыу къыстау барады

Къабарты-Малкъарны жоюзжыллыкъны белгилерге хазырланьуну чеклеринде республикада къадар иш этиле барады. Ол санда Нальчикде юч проспект да жангыртыла турадыла.

Шахарны мэриясында айтханларыча, бу иш талай кезилеге бёлюнгенди. Барындан да кёп къыйын адамла жаю жюрюген жолчукълагъа салынганды. Спецалистле алагъа жангы плитка тизгендиле. Юсюнде жаун суула тыйылмазча мадар да этгендиле. Энди уа къазауатда велосипедчилеге жолчукъну жарашдыра турадыла. Аны узунлугъу 2,5 километр боллукъду, кеси да Кануков орамдан Малкъар орамгъа дери созулукъду.

Къошумчулукъ

Энтта да бир чабакъ мюлк

Май районда торсюнюло ала чабакъла ёсдюрюу бла кюреширек предприятие къурула турады. Аны «Сладковское товарное рыбноводческое хозяйство» ООО бардырады. Компанияны проекти чабакълыкъны комплекс халда айнытуу бла байламды. Анда ала чабакълары икрадан башлап, хайырланьырга жаралу ёсюмюне дери ёсдюрюу бла кюреширдикле. Тергеулеге кёре, бир жылгъа 300 тоннадан аслам продукция чыгъарылыкъды.

Материалланы басмагъа УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

КъМР-ни 100-жылпыгына 2бет

Къыралгъа, халкъына да ниетин бузмагъанды

Класс сермешледе Октябрь революцияны ниетлерин къоруулай, андан ары жангы жашауну къурауға Малкъарны кёп жигит уланы юлюш къошханды. Зумакулланы Башчыны жашы Мустафа аладан эди.

Тауэл

3бет

Бурунгу, бусагъатда адам жашамагъан эллерибизден бири Малкъар тарында Мукушду. Чайнашкы сууну жагъасында, ариу кюлюм бетде орналыды, бийикде болгъаны себепли узакъдан окъуна туура кёрюнеди. Кёп жылланы жашау къайнап тургъан журтта бюгюнлюкде жалаанда таш хуруна сюелдедиле.

Бурунгу журт – Мукуш

Усталыкъ

Жазаланы Розаны, Созайланы Атлыны къызын, кёпле тири, билими, жууаплы эмда тозсюлюкге, низамсызлыкъга тэюмсюз болгъан адамныча таныдыла. Ол Нальчикде жуькьа аруулауға бакъгъан больницаны сабий бёлюмюне башчылыкъ этенли жыйьырма бла алты жыл болуп келеди.

Сабийлени ышаруулары анга уллу насыпды

КыР-ни 100-жылдыгына

Кыралга, халкына да ниетин бузмаганды

Класс сермешледе Октябрь революцияны ниеттерин кооруулай, андан ары жангы жашауу кыраууа Малкыарны кеп жигит уланы юлюш кыошанды. Зумакулланы Башкыны жашы Мустафа аладан эди.

Ол 1898 жылда Ышкантида тууганды, хар бир элли сабийка, жете келгенлей, ата-анага болуша, малга кырау, башка ууак жумушлагы жарай башлаганды. Башкы аны биргесине кыошха алып кеткенде, Мустафага жаланда тогуз жыл бола эди. Алай бла ол таулу кишилени араларына тыюуп, аланы жашау болумларын кеси сынаганды.

Белгилесича, 1913 жылда унукъган халк Жяхотлагыа кыаршы барып, Огыры Малкыарда тарыхха кирген ишле болгандыла. Иш а былай болганды: Жяхотланы тау бийле, Кыара-Суугыа отуннга барган кишилени агычдан чыгарып, аны кыой, Жяхотланы кыалауурлары отунчуланы тыюуп, жер юйге атхандыла. Ол заманда чамланган халк, ким ушгогу, ким балтасы, ким тагыты бла барып, тутулганы бошлатхандыла, бийлени эки кыаты юйлерин, бурууларын да чачхандыла. Кыара-Сууну агычына киши этмезча кыазылган арыкына да кетергенди. Аны ючюн кепле ачыгандыла артада, эл таматала да тутулгандыла.

Ол адамланы ичинде Зумакулланы Башкы, аны жашы Мустафа да болгандыла. Анга кыатышханланы ызылардан тыюгенде, Башкы жашын Котларевка станицада танышларына ийгенди. Анда Мустафа бир кыазаккы юйюнде жашаганды. Алексей Трофимов темир жол станицада ишлегенди. Анда дунягыа эркилик излеген иши классча кыошулуп, Ленинни, аны чакырууларыны юслеринден да билип, Мустафа, онг чыкыганылай, Прохладныйге келеди. Петербурда Октябрь революция болгунчу анда туруп, Нальчикге кыайтдыла.

1918 жылда Моздокда Терк областыны халкларыны съездинде жангы властыны орнатууну юсюнден сёз барганда, областыны бир-бир жерлеринде контрреволюционерле жыйынала кырау айланганларыны юсюнден айтылды. Революцияны, жангы эркин жашауу да душманлары бла корешни бардырып ючюн, энчи комиссия

кыралып, ол халк милицияны тизинлерине дагыда эки жоуге жууук адам алады. Айхай да, таматалагыа сыналган большевикле айырылгандыла. Алты ушактоктан, аланы уа хар биринде отушур сауутланган адам, бирини таматасына Зумакулланы Мустафа салынады. Аны жыйыны темир жол станицаны кыалауурларын кыралган эди. Ала кече, күн да аны саклагандыла, нек дегенде революцияга кыажу адамла кюрешлеринде темир жолланы да хайырлангыра итингенди.

Георгиевск шахарда да алай болганды – жангы властыны душманлары шахарда артиллерия складлары алыгыра кюрешгенди. Андан болушлук изленгенде, Мустафа ары кесини адамларыны бир кыаууну жиберирге дейди. Артада уа сагыш этеди: «Аланы ачык урушха иеме. Сора кесим мында олтуруп, кыалай саклап тураимы?» – деген сагышыла аны тынчайтмадыла. Сора, кесини орунуна орунбасарын кыоуп, жыйыныны алдында Георгиевскге атланады. Анда ала ак аскерле бла бир кыаууну сөрмеше кирип, аладан сыйырган аскер сауутланы да алып, Нальчикге алай кыайтхандыла.

Мустафаны акыла бла кюрешни аны бла тохтамаганды. Ак аскерни ротмистри Даутоков-Серебряков революцияны ишине кеп заран тыююргенди. Ол жигит адам хылачы, дертчи да болганды. 1918 жылда Зумакул улуны жыйыны, анда Ностуланы Юсюп да болуп, аны Моздокта табып, тутаргыа дейди. Алай ол алагыа ант этеди, бир заманда жангы властыны ишине жау болмам, башхалача, сизни жангыгызга кечерме деп. Кертти да, ол заманда алгыны патчахка кыуулук этген аскерчилени кебюсю революцияны жанына кече эдиле да, таулу жашла анга ышанып, тутмай кыоядыла.

Серебряков а антына кертчи болмайды. Олсагыта Совет властыны душманларын аскер кырап, атына да «карательный» атап, бери келеди. 1919 жылда 25 январьда ак аскерчилени Нальчикни кыолгыз этеди. Кеси урушуну барыуун билген офицер, аны байла, бийле сауутландырган аскери

улу да, кыюлю да эди. Болсада большевикле, Зумакул улу да аланы араларында болуп, кыюлю сауутланган серебряковчуланы ю айгыра дери Малкыар тарына иймей тургандыла. Окылары аз болуп, ала таш кыалаула этип, аланы тарлагыа кирген акыяны башхаларынан оюп, алларын тыйгандыла. Алай а партизанла юйренген аскерча кыалай уруш эталсын? Акыла Малкыарга жол ачханда, ала Дюгерге этюп, анда акыла бла кюрешген полкча кыошулгандыла эм Чеченде, Ингушетияда Астраханьда да ак аскерчиле бла уруш этгенди.

Душман ууатылып, Шимал Кавказда Совет власть орналганды, 1920 жылда Нальчикде ол хорламга аталып парад болганды. Анда Зумакулланы Мустафа ал тизинде эди. Болсада жангы властыны жаулары онг бермей эдиле да, тау элдеде энчи отрядла кырауадыла Аладан бирине Мустафа таматалык этеди. Аны жыйыны бандитлени ууатыргыа тири кыатышды.

Мамыр жашау келгенлей, Мустафаны Кызыл Байракны ордени бла саугыалап, Москвага Востокну урунганларыны университетине жибереди. Андан кыайтханылай, 1927 жылда аны республикада эл мюлюкю кредит союзуна председелини орунбасары этеди. Ызы бла башха тырлю-тырлю ишлеге жибереди. 1929 жылда аны Малкыар округу советле исполкомна айырадыла. Ол жылны агыянда

Черек ауузунда бандитле аны кыарындашын – Огыры Малкыарны эл советини председели Магометни (Махетни) этюрелиде. Ол улу ачыу болады тукумга, элге да. Мустафа уа барган жолунда бютюнда кыаты болады.

1930 жылда ол Малкыар округну халк сюдюню бешинчи ушактогу председели болады. Экинчи жыл Малкыар округу советини 8-чи съездинде аны ишчи президиумга айырадыла. Ол 128 делегат болган съезде анга сёз береди. Аны властыны жауларына кыаты селешгени жаратмаганыла кыоркутуп да кюрешгенди, алай Мустафа алагыа бой салмайды. Ол шартха аны съезде селешгени шагатлык этеди.

Таулада ара мюлюк кырау башланганда, ол жумушланы толтуругыа сыналган коммунистлени иеди. Алай бла Зумакул улу, элде партия организацияны секретары болуп, Тёбен Бахсанга (Тырнауу) тыошди. Ол анда колхоз кыраууа кеп кыыйн салганды. Кыран кыалып турган тау жерлеге суу чыгартып, алада тирлик есдортегенди, терек бахчала орнатдырганды. Ызы бла Мустафаны Милицияны малкыар район управлениасына тамата, экинчи жыл а партияны Элбрус район комитетине биринчи секретары этеди. Ол заманда эл мюлюкю айнытыгыа, жарыкландырыгыа да бирча кюч салады.

Тырнауу комбинатны кыруууу башланганда, Мустафаны аны парткомну секретарына айырадыла. Кыруууу кыыстауа барады. Зумакул улу кюн, кече да юсюнде болуп, аны ишин терек есдортеди. Жашланы жангы иш усталык алыгыра юйренирге кыралны тырлю-тырлю жерлерине иеди. Зумакул улуга жашауунда жалган дауну хатасындан кыыйнлыкыла сынаргыа да тыошгенди. Алай ол кыралгыа, халкына ниетин бузмаганды, аны кертчи жашы болгандай кыалганды. Сюрюнде Кыргызстанда Ново-Покровкада турганды.

Малкыар халкыны жашауун игилендириге алай бир кыыйн салган Зумакулланы Мустафа дунясын 1968 жылда алышканды. Аны аламант юйюру – шайыр кызы, бирер жууалпы иш тутхан билимлы жашлары да бююн халккыбызны ехтемлигидиле.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

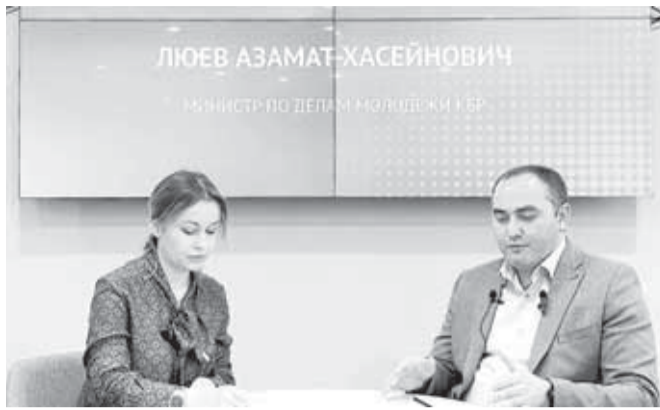
Ачык ушак

Ишлерге келлендирген муратла кепдюле

Кеп болмай Кыабарты-Малкыарны Регионга оюу этюу жаны бла арасында (ЦУР) республиканы жаш тёлёно ишлери жаны бла министр Лиев тюзюнлей эфирге кыатышканды. Ол миллет проектлеге эм башха программалагыа кере тамамланган ишлени эм планланы юслеринден да айтханды, инсанла жиберген магналы соруулагыа да жууапла бергенди.

Министр аны ведомствосуну баш борчу жаш адамлагыа муратларына жетерге болушургыа эм ала регион социал-экономика проектлерине тири кыатышчыра этерге болганын да айтханды. Алай ишни тырлю-тырлю бөлүмле бла байланыштыра эм тийишкүлгө келлендирирге, дагыда сурам болган усталыкыла алыгыра, иш табаргыа, предпринимательство бла кюреширге, федерал форумла бла грантлагыа кыатышчыра онла кыраугыа энчи эс бурулугун чертгенди.

Азамат Лиев КыР-ни Башчысы Казбек Коков бла Правительство 2030 жылга жаш тёлё политика бла байламы кырал программаны кыаргыа

ЛИЕВ АЗАМАТ ХАСЕЙНОВИЧ
МИНИСТР ПО ДЕЛАМ МОЛОДЕЖИ И СПОРТА

деп, ведомствога алай салганларын да эсгертгенди. Ол жаны бла ишле башланганларын да билдиргенди. Министрствога бойсунган организацияланы юслеринден айта, Азамат Хасейнович регионну Волл сервислени хайыры бла тамамларгыа боллугун да эсгертгенди.

Жаш адамланы патриот сезимлерин кючюле, правдон билимлерин есдорюкүлгө эм волонтерлык ишге келлендирирге, дагыда сурам болган усталыкыла алыгыра, иш табаргыа, предпринимательство бла кюреширге, федерал форумла бла грантлагыа кыатышчыра онла кыраугыа энчи эс бурулугун чертгенди.

Азамат Лиев КыР-ни Башчысы Казбек Коков бла Правительство 2030 жылга жаш тёлё политика бла байламы кырал программаны кыаргыа

«Сабийни школга хазырдан курдаланы Сулейман.

Чыгармачылык биргиледе

Эм хунерлиле саугьалангандыла

Бу кюнледе Москвада Россейни Журналистлери союзунда федератив совет этгенди. Анда озган беш жылны эселлери сююлгенди эмда келир заманга борча салынгандыла. Андан сора да, сёз кезулю айырыулагыа хазыраны юсюнде барганды эмда аны еддорююно болжалы тохтадырганды. Съездин быйыл 29 октябрьде бардырыгыа оюу этилгенди. Анга 86 регионну таматалары кыатышыркыдыла.

Жыйылыну Россейни Журналистлери союзуну таматасы Владимир Геннадиевич Соловьёв бардырганды. Ол чыгармачылык биргиле беш жылны ичинде кыалай ишле тындырганыны юсюнден толугу очет этгенди. «Арт бир ненча жыл дунягыа кыайгылы болганлары барыызгыа да белгиле алай, анга да кыарамай, Союзга салынган борчалары да толтурулгандыла. Биргиле, кеп магналы проектлеге кыатышып, Россейни тырлю-тырлю регионнарында форумла, магналы жыйылыула еддоргенди, СМИ-ни келчилерини жашау эмда

уруну болумлары не халда болганларына эс бурулганды. Россейни регионнарында болушлук керек болган журналистлеге ол тапдырылганды.

Жыйылыуга кыатышканла бир бирлерине сынамларын да папар айтхандыла, чыгармачы биргилеуно жетишилени сююгенди, кемчилликерин да ачыклагандыла, мындан ары тамамларгыа керек болган ишлени да белгиле генди. Алай тобушуйле бек магналы боладыла. Кыайда, кыалай ишленгендир бир бирлерине билдиреди, ол бек хайыры ишди.

Тобушуйне кезиюнде Владимир Соловьёв бла До-

нецк Халк Республиканы Журналистлери союзуну председатели Виктор Петренко бирге ишлеуно юсюнде келишимге кюл салгандыла. Ол байламлыкыла кыраууну, кыйматлы болучра этиуюно юсюнде оюмларын да ачыклагандыла. «Бирге ишлеу эки жанына да хайыры боллугуна ишкети туйошле», - дегенди Владимир Соловьёв.

Ахырында бек сыйлы журналист саугьалагыа тийишлеле «Золотое перо России» деген премия берилгенди. «Легенда российской журналистики» деген атка уа Лев Юрьевич Новиков тийишли болганды. Ол кюн дагыда келлени белгилегенди. Бусагыта болумга кере, аланы араларында журналистле энчи жерни алгандыла.

ШАУАЛАНЫ Разият,

КыР-ни Журналистлери союзуну прваллени таматасыны кыруугун толтуруган.

Акция

Тазалыкны изеую

Кеп болмай КыР-ни Табийгат байлыкыла эм экологи министрствосуну болушлугу бла «Вода России» Битеуроссей акцияны «Общий сбор» конкурсну келдериле минг атауучу тырнесинде суббютик этгенди. Ол кюн Нальчик суну бююну 1.5 километр чакылы бирде тазалап, 350 килограмм аслам киркич жыйгандыла.

Эсге сала айтсак, череклени жагьаланганлыгы тазалап бла байламлы «Вода России» акция «Тамаша суу объектлени кыруууула» федерал эм «Экология» миллет проектлеге кере республикада сегизинчи кере бардырыла. Саулай алып айтханда, быйыл анга кыралны 85 регионунда 7 миллион

инсан кыошулганды. Аланы кючлери бла 10 300 суу объектеде 638 000 куб метр зыбыр кыалган-кыулган кетерилгенди. Бу жол республикалы акцияга тегерекдеги тийрени эм табийгыатны тазалыгына улуу келлю болмаганы аслам адам кыатышканды. КыР-ни Табийгыат байлыкыла эмда экология министрствосуну, «Делай!» волонтер-эколог битеуроссей организацияны бөлуюно, Волонтерлени ресурс арасыны, «Экологистика» биргилеуно, «Советская молодёжь» газетни келчилери эм башхала кыатышкандыла. Хар заманда, Кыабарты-Малкыар кырал университетини «Зелёный дозор» волонтер-экологлары да ахы кыошумчулык этгенди.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Адамлыгы жарытханды жолун

Мен Ностуланы Мустафаны жашы Хажи-Мурат бла бир жыйырма-жыйырма беш жыл мындан алга тыошуй, кеп керушак да этип, газетте да жазганма. Арыкысуу, артык бийик болмаган, не заманда да ийменчек, кесин кетюрмеген, айтырын, этерин да билген адам эди. «Сёзюно сатмай бермеген» деп да аллайлагыа айта болурла. Ол, чынтты эр кишича сёз берсе, аны толтуруучу тынчаймауу эди. Аны кеп ахшы ышанларын анда бир юйю келтирейим.

Бир жол газетни жумушу бла анга тыоверге керек эдим. Телефон бла селешеме. Ол а манга: «Кечгинлик бер, бу кюнде Москвада, андан кыайтсам, тобуширбиз. Мында төрт-беш кюн турлукумда да, келсем, селеширме», - дейди. Төрт кюн озды. «Охо да, менден сора аны иши жоккуму, унутхан болур», - дейме кеси көсиме. Сора буюрулган жумушну толтуралмай кыалгыра боллугума жарсыма. Мен алай сагыш эте турганымда, телефон зынгырды. «Мен Ностуланы Хажи-Муратма, ишдеме, сорууларынга жууап берирге хазырма», - деп селешеди.

Аны бла ушаккыны кезиюнде ол спортну, кеп башха тенглерча, мектепте окуган заманында суюгенин билгенме. Аланы юйюлери кечююнчюлюкде Кыргыыз ССР-ни Фрунзе шахарында жашай эди. Тийреде тенгери бла кыум жолда топну сюрюп кеп айланганды. Жашланы, кызыланы да кебюсюча, спортну жаратхан тырлюсюн тапкычы тынчаймаганды. Футболда, баскетболда, волейболда, боксда, бек ахырында уа ауур атлетикада да кесин сынаганды.

Малкыар халк тууган жерине кыайтханда уа лыжалда да учханды. Улуу спорда да атын бийик жетишилери бла айтырганды. Биринчи хорламларкы а Украинада аскерде кыуулук этгенде болдурганды. ССР-ни спортну устасыны мардасын да анда толтурганды. Арта, кыралны ара шахарында физкультураны бла спортну ара институтунда окугына анда уа, аны кыралны жыйымдык командасына да кыошан эдиле. Бийик билим алыуу бла бирге кыадалып штанганы кетюруууу бла да кюрешгенди. Ол мында меди-

цина илмуланы доктору, штангадан дуняны төрт кере чемпиону Аркадий Никитич Воробьёвну кыолунда юйрениди.

Москвада ауур атлетикадан эришледе да кеп кере алыч жерлеге тийишли болады. Ол заманда профессор А.Н.Воробьёв «Советский спорт» газетде Хажи-Муратны жетишиллерини юсюнден доклад бети алган материал чыгарган эди. Институтну бошап келгенден сора уа, жашны Тырнауу шахар комитетини таматасыны кыуулугуна саладыла. Аны бла бирге уа ол тренерлик ишни да бардырады. Аны Элбрус районда спортну айнытыгыа улуу кыыйн салганын бюгюнюкюкө да унутмайдыла. Саулуугу осал бола башлаганда уа, анга улуу спорттан кетерге тыошгенди.

Аскерге дери хорламаны юсюнден а ол былай айтханды: «Нальчик республикалы эришледе штанганы кетюроуп, биринчи болганымда, мени кыууанчымы чеги жок эди. Ол кюн кесими кимден да насылыгына санай эдим. Тренирим, Уяналаны Владимир, башымы сылай эркетелгени, негер жашларымы да «алерим Хажи-Мурат» деп кычырганлары бюгюнча эсимдедиле».

Носту улуну дагыда бир эсгерююн келтирирге суюме: «Бир жол каникуларымы кезиюнде, Лашкутагыа юйге келгенимде, кыю кютерге чыгыма. Кырдмгы иги жерни излей, тар жолчук бла

кыойланы ызыларын барама. Ала неден эсе да юрюкю, манга кеслерин урадыла. Алайлай агымы учуп, эншиге кетерге аз кыалып, кыолларым бла кыая кыыйыргыа илинип, битеу ауурлугуму бла эншиге салынып кыалама. Терек окуна эс жыйма. Сабий, жаш заманларымда да кесими турникде кетюруучу амалыны хайырлана, битеу кыарыууму салып, акыяларымы ерге жый, кыолларым кыатыш алга ауама. Алай бла билек кючюмю, спорт бла кюрешуюм хайырыдан жаным сакылайма. Гитчикден турникде юйренисем, бокс, штанга бла кюрешемем, келсюзюк этсем, бюгюн сизге тыобялмиз эдим».

1974 жылда уа Носту улу КыР-ни Халккыны жарыкландырыуу министрствосуну республикалы сабий-жаш тёлё спорт школуну директоруна саладыла. Ол иш да артык тынчылыкты тыюил эди. Аны оюунда алтымыш жууук тренер, методист, медсестра бар эдиле. Ол башчылык этген спорт школга эки мингге жууук сабий жерленди. Ала жуозерге, гимнастикага юйренгенди. Андан сора да, бу школ республикада кырауу-методика арача белгиле эди, аны боюсунуунда дагыда сабий жаш спорт школаны жыйырма бар эди. Алада спортну тырлю-тырлюлерини бла 17 мингден артык окуучу кюрешгенди. Носту улу ары чакхан сабийлени, иги тутушханланы, штанганы кетюрленгени керсе, ишени ауурлугун да унутуп, заууклыкты табып турганды.

Хажи-Мурат Мустафаевич физкультураны бла спортну асламы этюге да улуу эс бурганды. Не заманда да спорт школагыа юрюгенлени санын кебейтир ючюн кыайгырганды. Республикабызны кыыйр элдеринде спорт школаны филиаллары ачылгандыла. Аны бла байламы уа спортха ахшы хунерлери болган жашчыкыла, кызычыкыла ачыклагандыла. Бир-бир жаш спортчуларыбызны атлары республикабыздан тышында да белгиледи. Аланы санында классика тутушудан РСФСР-ни чемпиону Бапыналаны Шапарий, классика тутушудан РФ-ни зонасыны чемпиону, РСФСР-ни финалыны саугыасыны тийишли болган Эзелзаны Хусей, РФ-ни эркин тутушудан чемпиону

Жерештиланы Аслан бардыла.

Носту улу республиканы сабий жаш тёлё спорт школларыны директорларыны советине башчылык этгенди. республикада ауур атлетикадан федерацияны кыауууна да киргенди. Аны кыыйнына бийик багыа да берилгенди. Ол Россейни Спорт школларыны союзу советине киргенди, талай жылны республикалы эксперт комиссияга башчылык этгенди. Кеп жыланы бет жарыккылы ишлегени ючюн «Жигер уруну ючюн» майдал бла саугьаланганды. Анга «СССР-ни гитчликден турникде юйренисем, бокс, штанга бла кюрешемем, келсюзюк этсем, бюгюн сизге тыобялмиз эдим».

«Хажи-Мурат не улуу махтаугыа да тийишлиди, - деген эди бир жол спортну ауур атлетикадан устасы, бир ауук замангы республикада профсоюзланы физкультура – спорт обществосуну советини председателини орунбасары Уяналаны Владимир. – Аны бла эрттендены тыншма. Кеп даражалы эришуйлеге да бирге кыатыша турганды. Ол адежи, ахшы тенгиди. Ишни сойген, анга кере намысы да жорюген адамы».

Хажи-Мурат Мустафаевич бла аны юй бийчеси Разият эки жаш есдоргенди. Ала да спортну суюгенди. Музафар Владимир областны Петушки шахарында профсоюзланы физкультура-спорт обществосуну Россей советини боксдан биринчилигинде улуу махтаугыа тийишли болганды. Ол элли эки килограмм ауурлукка бокс эте, юч тыобушуйнде да иги да онглу болуп хорлагынды. Юсюп да, уста жоже, ахшы спортчу болганын кетюртегенди.

Ностуланы Хажи-Мурат 2019 жылда 77 жылында ауушканды. Кысык ёмюрюнде иги кесек иш тамамлаганды. Ол юйреткен жашла бла кызыла уа аны унутмайдыла, улуу журмет бла эсгередила.

ХОПАЛАНЫ Марзият.

Тарых

Кыркы экинчи жылны исси июль айы

Къабарты-Малкъарны бла Ростов областыны Мартыновка районуну араларында байламлыкла бушуулу кезиуде башлангандыла эмда Къабарты-Малкъарны 115-чи атлы дивизиясыны аскерчилерини кыяллары бла бегейтилгенди. 1942 жылны июль айында атлы дивизия 135-чи, 155-чи танк бригаданы, 302-чи мараучу дивизияны башка аскер бөлүмдөрү бла бирге Мартыновканы жеринде, Сталинградха жолу кесер муратта, кючлери да душмандан аз болуп тургандай, кыаты кызаауат этгенди. Ол кыалай бла эмда кыайда башланганларыны, анда кимле сермешгенерини юсеринден бизге Ростов областыны Мартыновск районуну Московский хуторну 115-чи Къабарты-Малкъар атлы дивизияны атын жюрюктөн школуну «Патриот» биригуюно башчысы Татьяна Даниловна Федюшина жазганды.

«Сөрмөшле Батлаевская станицаны (биоюнюкте – Степной хутор, Московский хутор) 1942 жылны 27 июльда эрттенликте сагъат төртте башланган эдиле. Къадар алай буурган болуп эди, ма бизни хуторларыбыз, Батлаевская эмда Лысый курган станицада, 50-чи бийиклик ючюн 27-28 июльда 115-чи Къабарты-Малкъар атлы дивизияны 297-чи Бахсан эмда 278-чи Нартан полклары аскерчилери биринчи сермөшгө киришкенди. Атлы аскерлери бла душманны мотопехотасыны араларында кыялы кызаауат башланганды.

Эрттеникте жети сагъатта немислиле танкдан жыйырмасын, мотопехотаны да эки ротасын бизни аскерчилерибизге кыажу атхандыла. Кюч тенг болмаган эсе да, душманны сегиз танкы чачдырылган эди, анга артка, Лысый курганга дери кетерге тошгенди. Тёртүнчю эскадронну командири капитан Тихомиров орунбасары кичи лейтенант Хусейн Хацукор бла бирге солдатларын атакага элтгенди.

Сегизини жарымына дери душман Батлаевкага топ окъланы жаудурганлай турганды. Ол кезиуде Батлаевкага дивизияны командири полковник Антон Филиппович Скороход келгенди да, 22.00 сагъатта аны бу буйругу эшитилди: «1942 жылны 28 июльда 3:00 сагъатта алга чабыуулук этерге, душманны Лысый кургандан кыстарга, Крепьянка хуторда уа жок этерге».

Ол кезиуде фашистле мотопехотаны дагыда эки батальонун бла 24 танкны, авиацияны да кюшул, алга ёшон ургандыла. 115-чи атлы дивизияны 297-чи эмда 278-чи полкларыны аскерчилери танклагы кыажу кызаауат этгенди. Алага болушлукыга 135-чи танк бригада жетгенди. Сөрмөш сау кечени барганды. 28 июльда танг атарга уа атлы полкка 50-чи бийикликни кюлгъа этгенди.

Лысый курган а сау кюню ичинде кюлдан кюлгъа бир ненча керё этгенди. Душман контратакага юч керё барганды, бир жолгъа жауу аскерни эки батальонун бла 30 танкны хайрылган. Алага уа дагыда топла бла авиация болушхандыла.

Отузгъа жууук танк Курганны кюнбатыш жанындан, сегиз танк да Сухая Ряска кюл бла Батлаевская станицаны кючкыгыш жанына этерге эмда бизни аскер бөлүмдөрү бирибизни кюрушуга алыргыа кюрошгенди. Немислиле самолётлары бомбала атып башлагандыла. От ачыуу взводну командири кичи лейтенант Швед кесини аскерчилери уста башчылык этгенди. Топчула, душманны танкларын чачдыра, жигитча сөрмөшип ёлгенди, Каншумас Кошюков, кыарындаш Муредин бла Мухаммед Гуановла бу кызаауатта энчи батырлыкларын кюрошгенди. Майор Севастьянов ауур жаралы болганды, капитан Тихомиров, лейтенант Хацукор, политрук Хагажеев эм көп башхала командирлери бла бирге ол сыйлы жерде жатканлай кыалгандыла.

Душман, иги кесек техникасын да бизникиле кыажу буруп, биягы алга тебиренди. Полкга Батлаевканы кыйырына кетерге эмда анда бегинирге буорулганды. Энди Батлаевская станица эмда Московский хутор ючюн сөрмөшле

башлангандыла. Топ расчёлданд бири Елена Ионовна Атрохованы (Топчий) арбазында орналганды. Немислиле ол расчёлну чачдыргандыла.

Тегерек бираз шошайганды, тишируу арбазында титирерча халны кюргенди... Ол эки жашы эмда кыарындашындан тугган бла бирге 115-чи атлы дивизияны эки аскерчисин асыраганды. Гонов Хацу Дзирович бла Чемазоков Жамальдин Якубович ёмюрден ахыргыа Сальскны жеринде кыалгандыла. Елена Ионовна кыабарланы тап халда тутханды, алай этерге кюлундан келмей башлаганда уа, аланы келини Ульяна Афанасовнага аманат этгенди. Ол а алагы бек жууук адамларыны кыабарларынча кыараганды. «Кыуансам, жарысым да алагы барам эмда хошлук табам», – деучю эди. Атрохованы арбазларында 1942 жылны 28 июльда ёлген аскерчиле эсертме салынганды.

Ол сөрмөшлө лейтенант Мухаммед Карданов, сержант Мухомед Чеченов, Султан Мухомед да жанларын аймагандыла. Ала Хорламыс дери жаша алмагандыла, алай аланы жигитликери бир заманда да унутулук тыйюлду. Аладан келери даражалы орденлеге бла майдаллагы тыйишли болгандыла.

Шогенов Хаути Мурадинович – 278-чи атлы полкнун пулемёт взводну командири Батлаевская станицаны кюруулай туруп, кесини взводу бла душманны жау аскерин бла танкларын иги кесек заманны тыйып турганды. Жаралы болгандан сора да, пулемётнун артына кеси тохтап, жауу аскерчилени танкдан айырганды, 50 немисли солдатны бла офицерни гунч этгенди, эскадронга кыйын болумдан чыгарга болушханды. Ол Къызыл Байракны ордени бла сауыаланганды.

Коломеев Михаил Васильевич – лейтенант, штабны таматасыны болушлукчусу – Къызыл Жулдузну ордени бла сауыаланганды. Ол Батлаевская станица ючюн сөрмөшлени кезиунде разведканы уста кыраганды. Кеси душманны аскерчилери бла машинала бла танкка көп санда жыйылып турган жерни ачыклаганды. Къауум аскерчи бла разведкага барганда, 20 чаклы автоматчыны ёлтюргенди, эки пулемётну жок этгенди.

Смирнов Михаил Васильевич – 3-чю рангы военврач. Сөрмөшлени кезиунде жаралы болуп турган 25 адамны от тюбюден чыгарганды. Къызыл Жулдузну орденине тыйишли кюрюлгенди.

Литвинов Михаил Семенович взвода кеси башчылык этип, эки машинаны бла 25 немисли солдатны жок этгенди. Жаралы болуп турганлай да, солдатларына башчылык этгенин тохтатмаганды. Къызыл Жулдузну ордени бла белгиленгенди.

«Т-34» танкны механик-водителери Куликов Сергей Герасимович танкы бла душманны топларындан бирин эзгенди, 4 индекни бузганды, ротаны командири бла бирге эки танкетканы, дагыда солдатлары элтип барган 3 чархлы машинаны да чачдырганды. Къызыл Жулдузну ордени бла сауыаланганды.

Бизни жерибизде болдурулган жигитлик этгенди бек кысыа тизмесиди бу. Хар аскерчи да жигит деп, биз алай кыарайбыз.

1992 жылда Лысый курганда ишленген эсертмени Гуанованы бла Кошюковны ююрлери Мартыновкага кючюргенди.

2007 жылда Новосельское элни администрациясы Курганда 3 тонна тархан эсертме таш салганды. Аны формасы кыалкыанга ушайды, кыатында уа топ окну сыныгы.

2019 жылда эскадронну командири орунбасары кичи лейтенант Хацукор Хусейини жашы Борис атасына эсертме салганды.

Атлыла, топчула, танкчыла, жауу аскерчиле да бизни жерибизде жигитликтерин, кишиликтерин да көп керё кюргюзгенди. Бизни ёхтемленир эмда юлю алып адамларыбыз бардыла!».

ЮСЮПЛАНЫ Галина хазырлаганды.

Ол 1938 жылда Кенделенде тууганды. Сабийлеи уруш тынгысызлыгын, кёчпюнчюлюк кыйынлыгын да кюргенди. Хау, Азрет, кыайда да алчыла болуп, атларын иги бла айтдырып, бизни халкыгыбызыны кыайтарып белгилеген тёлүденди. Ала кеслерине «алтын тёлү» деп да ол затла ючюн айтдыргандыла. Бир сейир талпынулары бар эди аланы: аллары – хузум, юслери да алакат болмагыны да кыарамай, билим алыргыа итингенди, махтаулу ишлерге, не жумушну да тынгылы толтурургыа кюрошгенди, кыралгыа, адамга даулары, кишиден умутлары да болмаганды.

Азрет, алты жылында кюргенин эсде тутуп, бир ушакгыбызда былай халар айта эди: «Көп кюнде поезди бла келип, жолда гитче кыарындашчыгым да ауушкан эди. Джамбул областыда Къызыл танг деген жерге тошген эдик – атам, амам Текуланы Мариман, эгечлерим Бийгы, Хафисат, Люба, сора мен. Тегеректе бир кыуум юй. Ол эзде не чырак, не тюкен жок эди. Айрыкам де да кыой...». Алайдан Мухамматны ююрю «Къызыл жулдуз» колхозга кюргенди. Ююр тамата анда кирпич заводда балчык ийлегенди. Азретни анасы уа, башха кючюнчю тишируулача, колхоз бахчалада урунганды.

Азрет ол кезиуде аны тенгли жашлагыа жеткен жумушлары барына да юйренгенди. «Юч кызыны жангыз кыарындашы, эрке болуп эдиген?» – деп сорганымыда, ол, кюлюп, былай айткан эди: «Атам ол затха бек сак эди. Чалгы чалыргы, отун жарыргы, малга кыарагы да юйретген эди. Аны кыой, окыргыа итингеними окну жаратмаучу эди, кесинги кыйнамаз ючюн, юй жумушладан кыачаса деп».

Азретни анда устазы Будаиланы Нюржаннет болганды. Ол окытханды биринчи төрт жылны. Асыры ариу тилден, намыс-адет билгенден, хар иги зат да андан келгенча, алай кюрюнгенди ол окытхан сабийлеге, аланы ата-аналарына да. Ол заманда устазыны сыйы бийик эди. Ала турган эзде төрт классдан ары болмай, Азрет бир кыуум нёгерни андан ары окыргыа кюшю элге – Севкпосвохозга жюрюгенди. Анда аны орус тилден устазы келденжазмаларын алып, тамата класслагыа юлгюге

кюргюзтенин да эсгеруюучю эдиле тенглери. Ол заманда окну айырмалы эди Азрет.

Мухамматны ююрю бери халкы бла бирге келгенди, Азрет а, тюз да школну бошаганды, 1956 жылда. Ол, Яникойда Малкъондуланы Кючюкню юйюнде тохтап, документлерин пединститутха бергенди. Алай аны да, дагыда аны кибик бир он адам болуп эдиле, алыкыа

Эсе тутуу

Ыразылыгы а унутулмайды...

Философия илмуланы доктору, Россияни бийик билим бериеде сыйлы ишчиси, көп жыллыны Къабарты-Малкъарны кырал аграр академиясыны философия эм политология кафедрасыны профессору, тамата илму кыулукчусу болуп турган Малкъондуланы Мухамматны жашы Азрет бу кюнде дунясын алышханды.

таулуланы эркин этмегенди сюрюнден деп, ары алыргыа аманмагандыла. Ол заманда Азрет медтехникумгыа кирип, анда бир жыл окыганды. Экинчи жыл Къабарты-Малкъар кырал университетни философия факультетини орус-малкъар бөлүмюне киргенди. Улуу курс – ала отуз адам бар эдиле.

Не десенг да, кыргыз, кызах школладан чыккыанлагыа кыйын болуп эди, Азрет а тилни билгенди, ол жаны бла нёгерлерине болушуп да турганды. Аны курсда старостагы айырган эдиле да, сау беш жылы ол кыайгырында ётюрюгенди студент жылларын. Окыуну уа кызыл диплом бла бошаганды.

эм политология кафедрата да болганды. Бакуда философия жаны бла аспирантурагы кирип, анда окыганды эм 1971 жылда «Социалист жашууну адетлери бла төрелери эм жангы адамны юйретю» деген темагы кандидат диссертациясын, 2007 жылда уа Дондагы Ростовда «Миллет культураны системасы эм ниет мурдору: Шамиль Кавказда жашаган тау халкылары юлгюлеринде» деген темагы доктор диссертациясын да кыруулаганды. Андан ары-

сында Малкъондуланы Азрет, студентле бла ишле, бир кыуум илму иш, философиядан эм политологиядан окую китапла жазганды.

1981 жылда, Къабарты-Малкъар кырал эл миолк академия ачылганда, университеттен бир кыуум устазны, ол санда Азретни да ары чакыргандыла. Анда ол он жылны ичинде философия

ды. Ыразылыгы а унутулмайды. Аны асыл адам болганын билдирген көп иги кылыгы бар эди – асыллыгы, сабырлыгы, тынгылай, анылай билгени... Ол алакат хунерледен бири анга жашауда тюбеген иги адамлагы ыразылыгы эди: жашуу жоруклагыа сабийлеи юйреткен кыарт атасы Хызирге, Министрлени Советинде ишленгенде, таматасы болуп турган Улбашланы Исмайлгыа, Къабарты-Малкъар кырал университетде анга дерс берген Алийланы Умаргыа эм башхалагы.

Хапаланы Османны кызы Люба бла ююр кыраганды. Ала төрт жаш ёсюрюгенди: Азамат экономистди, Аслан финансистди, Алан бизнес бла кюрошеди, Айтемир а – ююрюно кыартлык жашы, кырулуш инженерди. Хар бири бирер жерде урунадыла. Аналары Роза сабий садны таматасы болуп турганды, бусагъатта солудады.

Азрет элин, ата юйю бек сыйгенди. Анда эгечи Хафисат жашайды да, ол аны алына кыраганын, ата юйюнде ата-ана жылуу сакланганын сыйюп айтычу эди жангы кыарындашы. «Улуу юйюрдөн экибиз кыалганды. Терек бахчабызда битмеген зат жокду. Алма, кертме, балли, эрик, шаптал... – не да ёседи. Сахтан төрөбиз жокду, жууук-ахлугыа, кыоншулагыа юлешиучю-бюз. Кел, сыйлангыра», – дегени эсимдеди, бирге жол нёгерле болганыбызда элге.

Азрет кыруу илму ишле бла чекленмей, назмула да жазганды. Аны «Малкъарны жыллары» деп китабы да чыкканды. Арт кезиуде ол жангы китабыны назмуларын да жыйышдырган эди. Бир ышануу ушакгыбызда: «Келген жолунга кыраганда, кесинге не багыа бересе, кыалай жашаганы?», – деп сорганымыда: «Бет бла жашаганма. Бир студентден ача алмаганма. Ала мени сыйгенлерин, ишчи нёгерлерин да манга намыс этгенлерин кюрюп турама. Сау болсунла», – деген эди. Аллажы алына алай тазанмет бла барган а неччи игиди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Тау эл

Бурунгу журт – Мукуш

Бурунгу, бусагъатта адам жашамаган элерибизден бири Малкъар тарында Мукушду. Чайнашкы сууну жакгысында, ариу кюлюм бетде орналынды, бийикде болганы себепли узакдан окнуна туура кюрюнеди. Көп жылланы жашуу кыайнап турган журтта биоюнюкте аскерчилери бла машинала бла танкка көп санда жыйылып турган жерни ачыклаганды. Къауум аскерчи бла разведкага барганда, 20 чаклы автоматчыны ёлтюргенди, эки пулемётну жок этгенди.

Смирнов Михаил Васильевич – 3-чю рангы военврач. Сөрмөшлени кезиунде жаралы болуп турган 25 адамны от тюбюден чыгарганды. Къызыл Жулдузну орденине тыйишли кюрюлгенди.

Литвинов Михаил Семенович взвода кеси башчылык этип, эки машинаны бла 25 немисли солдатны жок этгенди. Жаралы болуп турганлай да, солдатларына башчылык этгенин тохтатмаганды. Къызыл Жулдузну ордени бла белгиленгенди.

«Т-34» танкны механик-водителери Куликов Сергей Герасимович танкы бла душманны топларындан бирин эзгенди, 4 индекни бузганды, ротаны командири бла бирге эки танкетканы, дагыда солдатлары элтип барган 3 чархлы машинаны да чачдырганды. Къызыл Жулдузну ордени бла сауыаланганды.

Бизни жерибизде болдурулган жигитлик этгенди бек кысыа тизмесиди бу. Хар аскерчи да жигит деп, биз алай кыарайбыз.

1992 жылда Лысый курганда ишленген эсертмени Гуанованы бла Кошюковны ююрлери Мартыновкага кючюргенди.

2007 жылда Новосельское элни администрациясы Курганда 3 тонна тархан эсертме таш салганды. Аны формасы кыалкыанга ушайды, кыатында уа топ окну сыныгы.

2019 жылда эскадронну командири орунбасары кичи лейтенант Хацукор Хусейини жашы Борис атасына эсертме салганды.

Атлыла, топчула, танкчыла, жауу аскерчиле да бизни жерибизде жигитликтерин, кишиликтерин да көп керё кюргюзгенди. Бизни ёхтемленир эмда юлю алып адамларыбыз бардыла!».

ЮСЮПЛАНЫ Галина хазырлаганды.

Сыртны кызып, жол ишлеп, аны бла ташланы элден тышындан ёгозле бла ташып болгандыла. Хуналада, юй кыабиргалада аллай уллу ташла бардыла, быланы бери адамла кыалай орнаталган болурла деп сейир этерсе.

Кырулуш иште уа ташдан сора агъач да керекди. Бош агъач угъай, чигинжиле, аркыулагыа, хырыклагыа жараган. Андан сора да, эшик, терезе ишлерге керек эди. Агъачны уа Мухол таула тюбюнден Эменли деген жерден ёгозле бла тартдырып келтирип тургандыла.

Алай эте жашуу бара турганды. Революциягыа дери мында Мокъалары, Къуабайлары, Аккылары, Каркалары, Шунгарлары жашагандыла. Бите да юч жыйырмадан артык юй болганды.

Эллиле мал тутхандыла, ёзенде, төш жерледе тырыктыла кызып, алада будай ёсюрюгенди. Бидиш салгандыла, ол будайны бек игиси, сайламасыды.

Алай аны архан кыйын эди, кыабугу кыалын болуп. Арта башха будайгы алышхандыла аны. Андан айтхандыла: «Бек бидиш будайгы, жок болсун бидишиги», – деп.

Мукушдан болганды сёз устасы Мокъаланы Зантууду да, аны жырларын, тауруларын жыйышдырып жазычу Таумурзаланы Далхат китап этип чыгарганды.

Революциядан сора уа, элде ара миолкле кыуралып тебиредиле. Мукуш да жангы жашаугыа тири кыатышханды. Юч элти: Зарашкыны, Мукушну, Къоспартыны, бир колхоз этгенди. Миолкню таматасына уа Мокъаланы Азретни айыргандыла.

Ариу тилли, эл оноун, сёзон саклаган адам эди ол. Мал-

жыйгандыла. Тишируула уа жонон, терисин, сютюн жарадыргандыла. Чепкен сокыргандыла, жамычыла, башлыкыла, бёрккел эм башха юч кийимле тикгенди.

Алай эте жашуу бара турганды. Революциягыа дери мында Мокъалары, Къуабайлары, Аккылары, Каркалары, Шунгарлары жашагандыла. Бите да юч жыйырмадан артык юй болганды.

Эллиле мал тутхандыла, ёзенде, төш жерледе тырыктыла кызып, алада будай ёсюрюгенди. Бидиш салгандыла, ол будайны бек игиси, сайламасыды.

Алай эте жашуу бара турганды. Революциягыа дери мында Мокъалары, Къуабайлары, Аккылары, Каркалары, Шунгарлары жашагандыла. Бите да юч жыйырмадан артык юй болганды.

Эл-журт да иги. Алай аны эм уллу байлыгы адамды. Бу элден чыккан белгили адамларындан кыуумун эсгерек да, тюз болуп. Башында сагынылган Мокъаланы Зантууду бла Азреттен сора Каркаланы Къыденни айтыргыа болукду. Элге оную этген акылылы кишиледен

Жол кюргюзуючу Хасаулары Исхакъ.

Бери эди, 120 жыл жашап ауушханды. Мокъаланы Даут арба жюрюген кёпюр ишленгенди. Андан сора да, Дауту бла Шамиль кыара гераны кызып, жол ишленгенди. Мокъаланы Хажимыра эфенди уа чыккыан-сынганы салган уста эди.

Мукушчуланы биоюнюгю тёлюлерини юсюндөн айтханда, аталары салган жол бла барып урунууда, илмуда да махтаугыа тыйишли болгандылар аз тыйюлду. Ол санда Мокъаланы тукмуудан КъМР-ни халкы поэти Магомедни, суратчы Владимирини, республикада белгили кырулушчу, артада министри да болуп турган, ол да Магомед, белгили врачла Жанхотну, Игорьну, Нюржанны, Алимни, бир кезиуде Герпегежде колхозну председатели болуп турган Абукааны эм дагыда көп башхаланы айтыргыа болукду.

Аккыладан – тарых илмуланы доктору Светлана, врачла Валя бла Махти, устазла Исхакъ бла Мурадин.

Көп жылланы Нальчикни баш архитектору болуп турган Каркаланы Мухарбий.

Шунгарланы Хасан Черек районда газ миолкле башчылык этеди. Аны эгечи Лида районда көп тырюлю кыулуклада ишлеп, атын иги бла айтдыргандыла турады.

Быладан сора да, мукушчуланы белгили адамлары аз тыйюлду.

ОСМАНЛАНЫ Хысыа.

Мукуш элни кыруулачу кыабиргасы. Кюзде уа аланы юйлерине

Устапык

Жазаланы Розаны, Созайланы Атлыны кызын, көпле тири, билимни, жууаплы эмда тюзсюзлюкге, низамсызлыкка тэзюмсюз болган адамныча танийдыла. Ол Нальчикде жукьган ауруулаа багыган болыныча сабий бёлюмюне башчылык этгенли жыйырма бла алты жыл болуп келеди. Алай ары дери анга медицинада көп тапкаладан ётерге тюшгенди. Кьабарты-Малкьар кьырал университетни бошагандан сора, ол Саратовда ординатураны тауусханды. Бери кьайтхандан сора уа, Чегем район болыницада, ызы бла ара шахарыбызда поликлиникада ишлегенди, андан сора уа бу болыницага тюшгенди.

– Хау, ишибиз кьыйынды, алай бир такыкыкка да сокурмаймы. Жангыдан сайларга тюше эди, биягы бу устапыкны айырык эдим. Солурга чыксам окьуна, бир айны кючден

Аны тазалыкка бек сакь болганын биргесине ишлегенден, бу бёлюмге сабийлери аурп тюшген ата-аналардан да эшите-эшите турганма. «Алайсыз жарарык туйюкдю, – дейди врач. – Биз

да ююне ашыра, не зат ашарга жараганын бла кьалганын айтып аныгылатканы бла кьалмай, жазып да береди. – Бир-бир аналагга хычинни, ортасында шоколады неда бир башка заты

на уллу хата салады деп. Онг болганы кьадар, бу бёлюмде да дарман берген бла чекленирге корешедиле.

– Больницада сабий ауруланы тинтуу жаны бла ара барды. Анга медицина илмуланы доктору, профессор Мария Иванова башчылык этеди. Ма анда ишлегенле дарманла кьайсы саусузга кьала берилгенлерин кьаты контролда тутайдыла. Ол а багыу ишде бек магьаналыды, – дейди Роза Атлыевна.

Көп жылланы бет жарыккы ишлегени ючюн бу жигер тишыру махтаугга көп кере тийишли болганды. «Кьабарты-Малкьар Республиканы сыйлы врачы» деген атны намысы журютеди. РФ-ни Саулукь саклау министрствосуну, КьМР-ни Парламентини да сыйлы грамоталары бла саугьаланганды. Алай бек уллу саугьага уа, ол аягы ююне салгьан балачыккыны ышарууларын санайды. Жазаланы Роза кеси да насыпкы анады. Баш иеси бла бирге эки улан ёсдюргендиле, туудуклары да бардыла. Жашладан бири менеджерди, экинчиси онкология больницада эндоскопистди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Басма

Адабият – бирлешдирген кюч

Бу кюнледе Владикавказда, Шимал Осетия-Алания Республиканы Жазуучула союзу себеплик этип, «Тепло наших сердец» деген аты бла китап чыкьганды. Ары Шимал Кавказны бла Орта Россейни акь сёз бла, кьара сёз бла жазгьанларыны да бир кьауумуну чыгармалары киргендиле.

Китапха ал сёзню Шимал Осетия-Алания Республиканы Башчысы Сергей Меньяло жазгьанды. Ол сёзню: «Адабият – ол жамауатны бети, аны жаны», – деп белгиле филолог, филология илмуланы доктору, профессор Дмитрий Лихачёв айткан оюм бла башлагьанды. Сергей Иванович бу сёзлеге жангы магьана да кьошханды. Ол: «Адабият бирлешдирген кючдю, ол халккыны жууукь этеди, халал кьоншулукукка, бир бирни аныгылаугга жол ачады, халккыны уллу ишлеге көллендиреди», – дейди.

Республиканы Башчысы бу проект алада тамамланганына энчи эс бөледи, анда иги белги көредит – бу шарт аланы халккыларыны жореклери жылы сёзге, акылы оюмлаага, жашауну терен аныгылаугга итинуге ачылып болгьанларын энчилеп чертеди.

Китапха орус, осетин, дагыстан, кьабарты, малкьар, чечен, орус жазуучуларыны чыгармалары киргендиле. Ала бары да, орус тилге көчюрюлгенликке, хар бири кесини миллет энчилигин сакьлайдыла. Бююнню жазуучула тюрлю-тюрлю темаланы сайлайдыла, алай а аланы бирге ушаткан ышанла бир жары да кетмейдиле: ала барысы да чыгармаларында жашауну жорекде кьаллыкь жарыкь да, мудад да, сынаула да, кьуанчлы да кезиулерин суратлайдыла. Алай бла бу уллу дуняда адамны биз көргөн сыфаты, ич дунясы да неден кьуралгьанларын ачыкьлайдыла.

Айхай да, бу бери кирген назмуланы, хапарлары хар бири да ана тиллеринде мындан да бай, энчи магьана сакьлай болурла. Бу китапха ала тюз ол халда кирмеселе да, жазуучулары хар бири дунягына, анда бола тургьан ишлеге халккыны кьараман көргюзтеди. Аны бла бирча, көп миллетли адабиятны

ланы Владимир, Мусукаланы Сакинат, Берберланы Бурхан, Байтуугьанланы Исмайлы.

Дагыда Мадина Хакушеваны, Амир Маковени, Наталья Шинкарёваны, Залина Шомахованы, Марианна Маргушеваны хапарларын энчи белгилерчады. Башха жазуучулары да бу китапха кирген чыгармалары кетген, бусагьат жашауну бетлерин көргюзтеди. Поэзия жанын алганда, окуучу мында аламант, жорекге жол ызлагьан назмула табарыкьды.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.

Фестиваль

Табийгьатны сакьларга юйрене

Көп болмай Кьабарты-Малкьар кьырал бийик тау заповедникде «Марш парков-2022» халккыла аралы акцияны чеклеринде «Заповедная симфония» деген IV республикалы экология фестивалда хорлагьанланы белгилегендиле. Быйыл ол «Табийгьат экосистемаланы сакьлау эм айныткы» деген чакьыруу бла ётгенди.

Фестивальга жыл сайын республиканы школчулары тири кьатышадыла. Аны магьанасы жаш адамланы табийгьатка сакь көзден кьарарга юйретиргеди. Ол себепден бу жаны бла билими ёсдюрюр, чыгармачы-

лыкьга, илмуга тартылырча эту эм патриот сезимлерин кючлер мурат бла иги кесек иш этиледи.

Бу жол фестивал: «Табийгьатны сакьлау», «Волонтёрлукь», «Экология-жарыккандыруу, тинтуу, сынамын кючлеу», «Аберилени экинчи жашаулары», «Энчи сакьланган жерле – сабий чыгармачылыккыны конкурсу» эм «Бизни эсизбиздеди! Биз ётхемленебиз!» деген номинациялага жораланганды. Анга шахарладан бла элледен жети жүзден аслам сабий эм жаш адам кьатышханды.

Алагаракьлада заповедникни ишчилери «Марш парков» акцияга

да жоралап, школда ачыкь дерсле, «Энчи сакьланган табийгьат жерле», «Бизни эсизбиздеди! Биз ётхемленебиз!» деген темалага акцияла ётдюргендиле. Кьонаккыла республиканы тамаша табийгьатны игирек таныугга, аны кьаллай жаныугга эм битимлери да болгьанларын билирге онг тапхандыла. Ишлени асламысын а жаш адамла кеслери жарашдыргьанлары уа бютюн бек кьууандыргьанды.

ТОГУЗАЛАНЫ Лейла, КьМР-ни Бийик-тау заповедникни экология эм жарыккандыруу бёлюмюне таматасы.

Сабийлени ышаруулары анга уллу насыпды

чыдап турама, тансыкь болама ишме, нёгерлериме да, – дейди сабий доктор. Жашауну гитчеле бла ишлеуге жоралагьанна дагыда уллу тэзюмлюкь, чыдамлылыкь да керекдиле. Жазаланы Розаны кесинде, ол таматазыкь этген коллективде да аллай ышанла бардыла. Алагга тюшген балачыккыла экинчи алагга кьайтмаз, саулуккылу болуп ёсер ючюн ала кече, кюн демей кьадалып корешедиле.

– Кьайсы врачны да иши тынч туйюкдю. Хар саусузга энчи көздөн кьарарга, жол таба билирге керекди. Сабий докторга уа бютюнда кьыйынды, нек дегенде гитчечиле ауругьанларын айтып аныгылатмайдыла. Аны ююне уа сабий ауруса, анасы да саусуз болады, алагга уа көбюсюнде ыннала да кьошуладыла. Ма аланы бары бла да сёлешип, жапсарырга, көллендирге да тюшеди. Ол а бирде иги кесек заманынгы, кьаруунгу да алады, – дейди Роза Атлыевна.

жукьган ауруулары болгьанлагга багьабыз, кюн сайын алагга кьарайбыз, сёлешибиз, аны себепли мында тазалыкь бек уллу магьананы тутайды. Мен бу бёлюмде урунганлы иги кесек болуп келеди да, аллай бир заманын ичинде бирибиз да ауругьа жажьылмагьанбыз. Ата-аналагга да арымай-талмай айтып турабыз, сабийлеригиз, кесигиз да кьолларыгызны жуугьанлай туругьуз, юсогюню-башгыгызын таза тутугьуз деп.»

Аны ишчи нёгерлери дагыда аны тынгысыз жорекли болгьанын айтдыла. Ол палаталагга терк-терк киреди, хар саусуз сабийни кьатына барып, ышарып, бирлерине уллу адамгьача салам береди, башхалары бла кьагьанакьлагьача сёлешеди: «Сени тилчигин бармыды, көргюзтчу?», «Быдырчыгынг а кьайдады, ма көрдюм!», «Кьалай бир тишчигин барды? Ауузчугьунгу ач да, бир кьарайым!» – деп, ариу айта, ышара, кереклисин биледи. Сабийни, анасын

болгьан печеньяны ашатырга жарамайды десек, көзлерин жандырып, сейир этедиле. Биз а ала не хата салгьанларын аныгылатабыз. Хычин а асыры жаулуду. Ийнекни сютю аллергияны кьозгьарга болуккыду. Дагыда бусагьатда уа көплены ар-базларында бассейнлери барды. Аны бла да сакь болурга кереклисин биз эсгергенлей турабыз, – дейди врач.

Аны сабийле бла сёлешгенине, ала уа айтханын кьалай терк этгенлерине, акь халатын дан кьачмагьанларына кьарап, гитчеле ахшыны бла аманын бек терк айыргьанларына тюшюнеме, аланы алдаялыкь туйюле. Алай абаданла да анга бек ышанадыла. Ол солуду болса окьуна, болыницага балалары бла тюшген анала аны болушлугун излейдиле.

– Бери эки жашым бла тюшгениме, бек абызыраган эдим. Насыбыма, Роза Атлыевна ол кюн больницада болгьанды. Ол сабийге эс буруп, тын-

гылы кьарагьанды, тийишли буйрукка да бергенди, манга да көл этдиргенди. Кеси уа хар эрттенликде палатага кирмей кьалмагьанды. Кюндюз да кьайтып соруп тургьанды сабийлени халларын.

Керти да, врач болурга туугьан адамды. Бююнлюкде жашчыккыла, аягы ююне болуп, кюлюп, ойнап айлана эселе, анда аны кьыйна да аз туйюкдю. Сау болсун!» – дегенди юч жашны анасы Хапаланы Мадина.

Насыпха медицина бир жеринде турмайды, аны себепли врач билимин, усталыгынын да дайым ёсдюргенлей турургга тийишлиди. Роза Атлыевна аны иги аныгылайды, жангылыккыла дайым эс бурлады, медицина литератураны окуйду, тюрлю-тюрлю конференциялага, семинарлага терк-терк кьатышады, жангы амалланы ишинде хайырларыгга итинеди. Сёз ючюн, арт заманада сабийге капельницаны салууну дурус көрмейдиле, ол гитчечикни психикасы-

Согуу

Россейни жер-жерлерине – сейир жолоучулукка

Россейни кесинде жолоучулукка, уллу кьыралыбызны айткылыкь жерлери бла шагьырейлендиргенден тышында, уллу заууккыкь да береди. Адамла танымагьан жерлерине чурмуз жетер ючюн а, Ростуризмде миллет турист маршрутланы жарашдыргьандыла. Ариу, тынчылыккы кьонак юйле, сейир программала, тынгылы жарашдырылган логистика – ала барысыны юслеринден да Russia Travel портал хапарлайды, деп билдиреди республиканы Курортла эм туризм министрствосундан.

Бусагьатда жети миллет маршрут кьуралгьанды. «Карелия саулай да» дегенинде кареллени бла весплени маданиятары бла шагьырейлендирге эм чамчыланы элин бла мермер кьаяланы көрорге болуккыду. «Патчакьны жолунда» уа ол 777-чи километрди, Романовланы юйюрлерини маршрутлары бла барлыкьсыз. Жол алты кюнню аллыкьды, кьолдан усталаны музейне кьайтырыкьсыз, эртегиле орус ашхананы азыккыларын да татарыкьсыз.

«Кюн мындан башланады» маршрутда япон эм орус тереле кьалай байламлы болгьанларын, тюрлю-тюрлю

чабаккылары татыуларын, Шош океанны да көрлюккюсю. «Ярославия – шахарланы кьыралы», «Жигулёвск согуу кючле», «Кузбасс – жорекге от», «Сибирь каникулла» да эде кьаллыкьдыла. Ала битеу жоруккыла келишедиле, экспертизаны ётгендиле. Алада кьоркьуузулуккы жалчутьууга энчи эс бурулады. Алагга инсан кеси аллына неда труператорну болушлугуу бла чыгаллыкьды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

2022 жылда августта беш цуахты намаз кьылыуну заманы

	Айны кюнлери	Эртген намаз	Кюнню чыкьган заманы	Тюш намаз	Экинди намаз	Ашхам намаз	Жассы намаз
1	Баш кюн	03:21	04:54	12:22	16:18	19:32	21:12
2	Геуорге кюн	03:23	04:55	12:22	16:18	19:31	21:11
3	Бараз кюн	03:24	04:56	12:22	16:18	19:29	21:09
4	Орта кюн	03:26	04:58	12:22	16:17	19:28	21:08
5	Байрым кюн	03:27	04:59	12:22	16:17	19:27	21:07
6	Шабат кюн	03:29	05:00	12:22	16:16	19:26	21:06
7	Ыйых кюн	03:30	05:01	12:22	16:15	19:24	21:04
8	Баш кюн	03:32	05:02	12:22	16:15	19:23	21:03
9	Геуорге кюн	03:33	05:03	12:21	16:14	19:21	21:01
10	Бараз кюн	03:34	05:04	12:21	16:14	19:20	21:00
11	Орта кюн	03:35	05:05	12:21	16:13	19:19	20:59
12	Байрым кюн	03:36	05:06	12:21	16:12	19:17	20:57
13	Шабат кюн	03:37	05:07	12:21	16:12	19:16	20:56
14	Ыйых кюн	03:39	05:09	12:21	16:11	19:14	20:54
15	Баш кюн	03:40	05:10	12:20	16:10	19:13	20:53
16	Геуорге кюн	03:41	05:11	12:20	16:09	19:11	20:51
17	Бараз кюн	03:42	05:12	12:20	16:09	19:10	20:50
18	Орта кюн	03:43	05:13	12:20	16:08	19:08	20:48
19	Байрым кюн	03:44	05:14	12:20	16:07	19:07	20:47
20	Шабат кюн	03:45	05:15	12:19	16:06	19:05	20:45
21	Ыйых кюн	03:46	05:16	12:19	16:05	19:03	20:43
22	Баш кюн	03:47	05:17	12:19	16:05	19:02	20:42
23	Геуорге кюн	03:49	05:19	12:19	16:04	19:00	20:40
24	Бараз кюн	03:50	05:20	12:18	16:03	18:58	20:38
25	Орта кюн	03:51	05:21	12:18	16:02	18:57	20:37
26	Байрым кюн	03:52	05:22	12:18	16:01	18:55	20:35
27	Шабат кюн	03:53	05:23	12:17	16:00	18:53	20:33
28	Ыйых кюн	03:54	05:24	12:17	15:59	18:52	20:32
29	Баш кюн	03:55	05:25	12:17	15:58	18:50	20:30
30	Геуорге кюн	03:56	05:26	12:17	15:57	18:48	20:28
31	Бараз кюн	03:58	05:28	12:16	15:56	18:47	20:27

КьМР-ни Муслиманларыны дин управленийсы.

УЧРЕДИТЕЛЬ: КЬАБАРТЫ-МАЛКЬАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

<p>Баш редактор КьОНАКЬЛАНЫ Хасан</p> <p>РЕДКОЛЛЕГИЯ: ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары), ЖАНГУРАЗЛАНЫ Назабат (баш редакторну орунбасары), ТОКЬЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь), МУСУКАЛАНЫ Сакинат, ТИКАЛАНЫ Фатима, ТРАМЛАНЫ Зухура, УЛБАШЛАНЫ Мурат.</p>	<p>ТЕЛЕФОНИА: Редакторну приёмный – 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь – 40-03-24. Секретариат – 40-93-62. Корректорла – 42-63-52.</p> <p>РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛОМЛЕРИ: Политика эм право – 42-24-02, 42-67-68. Экономика – 42-66-73. Культура – 42-66-76. Социал ишле – 42-75-82, 40-59-18. Курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, 42-66-71. Окьучула бла байламлыккыла жюрютоуу эм жазылуу – 42-37-94. Энци корреспондент – 42-68-72. Операторла – 42-66-85, 40-28-97.</p>	<p>Редакция авторла бла кьагыт жюрютмейди. Кьол жазмалагьа рецензия этилмейди эм ала артка кьайтарылмайдыла.</p> <p>Газетде басмаланган материалда айтылган оюмла редакцияны оюму бла келишимге болуккыду. Алада айтылган хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.</p> <p>Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машина бла жазылган 5–6 бет) кённо алмайды.</p> <p>Газет Связыны, информация технологиялары эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзору) Кьабарты-Малкьарла управленийсында 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.</p> <p>Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893</p>	<p>Газетни басмагга "КьМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.</p> <p>Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланганды.</p> <p>Старополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а</p> <p>Газетлени илерине тапдыру ючюн КьМР-ни почта связыны федерал Управленийсы жууаплыды.</p> <p>Телефонла: 76-01-21</p> <p>Газетлени розничкага саткы ючюн КьМР-ни "Роспечать" акционер обществову жууаплыды.</p> <p>Телефон: 42-69-34</p> <p>Газет ийыкьда оч кере чыгады – геуорге, орта, шабат кюнде.</p>	<p>Номерге графикте көре 19:00 сагьатда кьол салынады. 20:00 сагьатда кьол салынганды</p> <p>ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ ЧЫГЬАРГАНЛА: Мокьаланы Зухура – дежурный редактор; Кучукуланы Сафият, Кетечилланы Зульфия – жууаплы секретарлары орунбасарлары; Бийчекуланы Жаннета (1-чи бет), Гейяланы Валентина (2-чи бет), Ахматланы Люоза (3,4-чо бетле) – корректорла.</p> <p>Тиражы 1452 экз. Заказ № 1572</p> <p>Багьасы 10 сомду.</p>	<p>РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:</p> <p>360000, Нальчик шахар, Ленин агьлы проспект, 5</p> <p>электрон почта: elbor_50@mail.ru</p>
--	---	---	--	--	--